

Η στροφή στο «λόγο» στην Κοινωνική Ψυχολογία και η μελέτη του ρατσισμού.

Η ρητορική της προκατάληψης και τα ιδεολογικά της διλήμματα.

Η οπτική του Billig αντιτάσσεται σε τρία βασικά σημεία της κοινωνικο- ψυχολογικής έρευνας.

1. Στο ότι η προκατάληψη αποτελεί ένα «φυσικό» αποτέλεσμα της διαδικασίας της γνωστικής κατηγοριοποίησης.
2. Στη θέση ότι οι γνωστικές αυτές διεργασίες μπορούν να εξεταστούν σε ένα κοινωνικό «κενό» ανεξάρτητα με το ευρύτερο κοινωνικο- ιστορικό πλαίσιο.
3. Την τάση από την πλευρά της κυρίαρχης άποψης στην κοινωνική ψυχολογία να «αντικειμενοποιεί» την προκατάληψη και να μην ενδιαφέρεται για το πως γίνεται αντιληπτή η προκατάληψη από τους απλούς ανθρώπους.

Σύμφωνα με την κυρίαρχη γνωστική ψυχολογία η προκατάληψη είναι αποτέλεσμα της διαδικασίας κατηγοριοποίησης που κάνουν τα άτομα στον κοινωνικό τους κόσμο.

Αυτή η βασική αρχή για τον Billig έχει δύο βασικές συνέπειες. Αν η προκατάληψη είναι ένα υπο-προϊόν φυσιολογικών γνωστικών διεργασιών, τότε δεν υπάρχει τρόπος να αποκλείσουμε την προκατάληψη από την κοινωνική ζωή.

Κατά δεύτερο λόγο μια τέτοια θεώρηση των γνωστικών διεργασιών αποκλείει η πιθανότητα ανθρώπινης σκέψης. Αν οι γνωστικές διεργασίες είναι προκαθορισμένες τότε δεν μένουν πολλά περιθώρια για ανθρώπινη σκέψη.

Ο Billig εισάγει την ρητορική ψυχολογία βασισμένος στο πνεύμα της ρητορικής της αρχαίας Ελλάδας και ειδικά στον Πρωταγόρα, ο οποίος θεωρούσε ότι κάθε επιχείρημα έχει και το αντεπιχείρημα του.

Για τον Billig η ανθρώπινη σκέψη ως ένας εσωτερικός διάλογος δεν θα ήταν δυνατός αν δεν υπήρχαν αντίθετες απόψεις.

Αυτό που συνδέει την εσωτερική σκέψη με το δημόσιο διάλογο είναι οι «κοινοί τόποι», οι όψεις της κοινής λογικής που μοιράζεται ο ρήτορας και το κοινό του.

Κάθε κοινή γνώμη όμως έχει τα αντιθετικά της στοιχεία και κάθε λόγος έχει τον αντίλογο του.

Το περιεχόμενο των «κοινών τόπων» είναι πάντα ανοιχτό σε διαφορετικές ερμηνείες και απόψεις.

Για τον Billig μια εικόνα του κοινωνικού όντως ως ενός επιδέξιου ρήτορα μπορεί να μας βοηθήσει να έχουμε μια καλύτερη θεώρηση μεταξύ της κατηγοριοποίησης και της προκατάληψης.

Τα άτομα όταν μιλούν για τον κοινωνικό τους κόσμο δεν κατηγοριοποιούν μόνο, αλλά επίσης εξειδικεύουν, υποστηρίζουν δηλαδή ότι υπάρχουν ειδικές περιπτώσεις που δεν υπακούουν στον κανόνα.

Η Ψυχολογία προσπαθώντας να αφήσει την ιστορία εκτός του πειραματικού εργαστηρίου, δεν κατάφερε να συνδέσει την ανθρώπινη σκέψη με το γενικότερο ιδεολογικό πλαίσιο.

Ο τρόπος με τον οποίο σκεφτόμαστε σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με το πολιτισμικό και ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο βρισκόμαστε.

Η ρητορική επίσης στέφεται ενάντια σε θεωρίες της ιδεολογίας που υποστηρίζουν ότι η ιδεολογία επιβάλλει στα άτομα συγκεκριμένους τρόπους σκέψης.

Οι θεωρίες που βλέπουν για τον Billig την ιδεολογία με αυτό το πρίσμα έχουν δύο ανεπιθύμητες συνέπειες. Καταρχήν θεωρούν ότι η σκέψη των ατόμων διακατέχεται από μια ομοιομορφία. Η δεύτερη συνέπεια είναι ότι αν οι απλοί άνθρωποι δεν μπορούν να κατανοήσουν την πραγματικότητα, τότε χρειάζονται τις οδηγίες ή την καθοδήγηση φιλοσόφων ή άλλων θεωρητικών.

Οι άνθρωποι όμως είναι ταυτόχρονα σκλάβοι αλλά και αφέντες της γλώσσας. Χρησιμοποιούν έννοιες που έχουν αναπτυχθεί πριν από αυτούς αλλά το κάνουν με νέους πρωτότυπους τρόπους.

Η ιδεολογία του Διαφωτισμού είναι αυτή που σε μεγάλο βαθμό διαμόρφωσε την έννοια της προκατάληψης όπως την ξέρουμε στις μέρες μας.

Η έννοια της προκατάληψης παρουσιάζει τα στοιχεία της διλημματικής σκέψης.

Στα χρόνια του Διαφωτισμού η προκατάληψη ήταν συνδεδεμένη με την μη-λογικά θεμελιωμένη θρησκευτική πίστη.

Στο έργο του Allport προκατάληψη συνδέεται με τις φιλελεύθερες λογικές αρχές της Αμερικανικής δημοκρατίας.

Θεωρήθηκε ότι οι αρχές του Διαφωτισμού και η αυξανόμενη διεθνιστική τάση θα μπορούσε να εξαλείψει τις προκαταλήψεις.

Όμως η οικονομική δυσπραγία των Δυτικών κοινωνιών οδήγησε στη προσπάθεια ανάσχεσης της εισδοχής μεταναστών με επιχειρήματα που δεν ήταν ενάντια στο φιλελευθερισμό.

Στην ανάλυση λόγου η λόγος αντιμετωπίζεται ως ένα ζήτημα που έχει την δική του αξία και όχι ως ένα μέσο που έχει στόχο να αποκαλύψει υποβόσκουσες ψυχικές δομές.

Η Γλώσσα έχει διαφορετικές χρήσεις. Μπορεί να λειτουργεί σε μικροεπίπεδο για να επιτελέσει διάφορες πράξεις όπως να παρέχει δικαιολογίες, παρακλήσεις κτλ. Σε μακροεπίπεδο μπορεί να έχει λειτουργίες που δεν στόχευαν σε αυτές άμεσα οι χρήστες της.

Από τη στιγμή που ο λόγος έχει πολλές διαφορετικές χρήσεις θεωρείται δεδομένο ότι θα έχει ποικιλομορφία.

Ανάλυση λόγου και θεωρία των στάσεων.

Διαχωρισμός αντικειμένου και αξιολόγησης. Η θεωρία των στάσεων υποθέτει ότι η αξιολόγηση είναι διαχωρισμένη από το αντικείμενο της.

Στη θεωρία των στάσεων υπάρχει η υπόθεση ότι όλοι μοιραζόμαστε το ίδιο αντικείμενο των στάσεων.

Ο λόγος κατασκευάζει την πραγματικότητα από ήδη υπάρχοντα «υλικά». Τα υλικά αυτά ονομάζονται ερμηνευτικά ρεπερτόρια.

Η κατηγορία «φυλή» και όλες οι κατηγορίες δεν έχουν ένα μονοδιάστατο περιεχόμενο αλλά αυτό μεταβάλλεται ανάλογα με τους στόχους του ομιλητή.

Για τους Potter & Wetherell η ιδεολογία δεν χαρακτηρίζεται απαραίτητα από ψεύδος. Ο λόγος γίνεται ιδεολογικός όταν χρησιμοποιείται για συγκεκριμένους σκοπούς.

Υπάρχει μια νόρμα κατά της προκατάληψης στην κοινωνία μας και είναι εμφανής στη φράση «δεν είμαι προκατειλημμένος αλλά...».

Οι συμμετέχοντες τους θεωρώντας την προκατάληψη ως αποτέλεσμα παράλογης σκέψης ορισμένων ατόμων και τοποθετώντας τη λύση της σε μια ουτοπική κοινωνία παράβλεπαν το πως έτσι διαιώνιζαν τις άνισες σχέσεις εξουσίας με την κοινότητα των ιθαγενών.

Ο van Dijk προσπάθησε να δείξει πως οι γνωστικές δομές χρησιμοποιούνται στις κοινωνικές διαδράσεις των ατόμων.

Αντίθετα με τους προηγούμενος συγγραφείς θεωρεί το «λόγο» ως ένα μέσο που μπορεί να μας οδηγήσει σε υποκείμενες γνωστικές δομές.

Ο ρατσισμός και οι προκαταλήψεις αναπαράγονται στο λόγο.

Εξετάζεται τόσο η ιδεολογία του ρατσισμού όπως τη μοιράζεται το κοινωνικό σύνολο, αλλά και οι προσωπικές στάσεις του κάθε ατόμου.

Πολλές φορές οι άνθρωποι για λόγους παρουσίασης του εαυτού χρησιμοποιούν αποποιητικές προτάσεις.